

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ ІНВЕСТИЦІЙ

На основі вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку інвестиційного процесу окреслено основні класифікаційні ознаки поділу інвестицій та їх економічну сутність.

Competitor I.S. Popina – L'viv commercial academy

The typologization and classification of the banks investition

It is outlines the generousities classifical features division investition and it economical essence at the basis of domestic and foreign experience development investitional process.

Вступ. Увага суспільства і держави до проблем формування банківської системи породжена вимогами реальної економіки, усвідомленням того, що організована банківська система здатна внести значний вклад у позитивний економічний розвиток країни.

Активізація інвестиційного процесу є тією головною складовою економічних вимог, які мають забезпечити реальні зрушення в економічній структурі суспільства, перехід економіки на значно вищий рівень індустріального розвитку та інтенсивний тип відтворення, підвищити рівень вітчизняної продукції і її конкурентоспроможність на світовому ринку.

Для банків розвиток інвестиційного бізнесу є об'єктивною потребою. Актуальним для них стає уже не лише пропонування клієнтам набору стандартних операцій, а й надання допомоги для виходу зі скрутного фінансового становища, сприяння розширенню бізнесу тощо.

Досліджуючи проблему типологізації та класифікації банківських інвестицій, використовуємо авторитетні думки відомих вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як: І.А. Бланк, А.М. Мороз, А.А. Пересада, М.І. Савлу, М.П. Денисенко, М.Т. Майорова, Б.Л. Луців, О.В. Васюренко, О.Д. Вовчак та інших. Також використовуються концептуальні положення сучасної інвестиційної теорії економістів заходу – Дж. М. Кейнса, Г. Марковітца, У. Шарпа.

Отримані протягом багатьох років результати, як теоретичних, так і практичних розробок щодо розкриття сутності інвестицій мають вагоме значення для розвитку теорії інвестицій.

Постановка завдання. Метою є поглиблене дослідження економічної сутності інвестицій, з врахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку інвестиційного процесу в сучасних умовах та методичні підходи до оцінки інвестиційних ресурсів банку і на цій основі розроблення шляхів оптимізації інвестиційного портфеля банку.

Досягнення поставленої мети зумовило розв'язання таких завдань:

- розкрити суть та дати характеристику інвестиційній діяльності банку;
- дослідити основні класифікаційні ознаки поділу інвестицій;

Результати. Сьогодні в економічній літературі трапляються різноманітні за обсягом інформації та ступенем деталізації підходи щодо класифікації інвестицій і інвестиційної діяльності банку. В літературних джерелах трапляються навіть суперечності щодо ознак класифікації інвестицій.

На нашу думку, систематизація та класифікація банківських інвестицій тісно пов'язана з їх макро- та мікроекономічними функціями, а також з інституційно-правовим середовищем банківської інвестиційної діяльності.

Як зазначає О.Д. Вовчак, така класифікація може визначатись підходами до оцінки їх економічної ефективності, вибором найпривабливішої сфери вкладання капіталу, або аналізом перспектив, що відкриваються при вкладенні капіталу в певні галузі національної економіки, чи ступенем відповідальності за отримані результати, а також необхідністю повнішого і глибшого вивчення теорії та практики інвестування, а в підсумку – метою самого інвестора чи суб'єкта підприємницької діяльності [1]. У кожному конкретному випадку вбачаються різні цілі: для інвесторів класифікація інвестицій пов'язана з необхідністю розроблення стратегії та тактики своєї поведінки в інвестиційному процесі, тоді як її деталізація має сенс при аналізі вузького сегмента, який належить до окремої сфери інвестиційної діяльності інвестора.

Згідно з чинним законодавством України, інвестиційна діяльність банків охоплює:

- інвестиції у розвиток власного бізнесу (купівля основних фондів банку, відкриття філій, вкладення у новітні банківські технології й послуги);
- інвестиції у розвиток іншого підприємства;
- формування інвестиційного портфеля банку;
- участь у формуванні або кредитуванні інноваційно-інвестиційних проектів.

Розглянемо їх детальніше.

За твердженням О.В. Васюренка, принципово важливе значення має класифікація банківських інвестицій, яка, відображає економічну суть і ринкову форму інвестиційних процесів і забезпечує практичні потреби ухвалення банками управлінських рішень. З огляду на це автор пропонує виділяти такі типи банківських інвестицій [2, с. 197]:

- інвестиції у сферу економічних проектів (промисловість, транспорт, будівництво, сільське господарство тощо);
- інвестиції у цінні папери;
- інвестиції в передові технології й у невиробничу і нематеріальну сфери.

На думку О.В. Васюренка, першому типу інвестицій властиві всі характеристики довгострокового кредитування, тому для аналізу і потреб інвестиційного менеджменту в сфері економічних проектів він пропонує узагальнену систему показників, що характеризують реальні інвестиції [2, с. 197-198]. Другий тип інвестицій належить до фінансових інвестицій банку. Що ж до третього, то такі вкладення мають місце у діяльності банку при здійсненні інновацій, які за умов ринкової економіки супроводжують діяльність будь-якого суб'єкта економіки. Основну увагу він зосереджує на інвестиціях другого типу, тобто вкладеннях банків у цінні папери.

Сьогодні вкладення банків в економіку України здійснюється у двох основних формах: 1) пряме фінансування інвестиційних проектів (реальні інвестиції) та 2) вкладення в цінні папери (фінансові активи). До інвестиційних вкладень ми включасмо і банківські інвестиційні кредити. Вкладення в цінні папери і надання кредитів формують інвестиційно-кредитний портфель бан-

ку. Щодо інвестування банку в рухоме і нерухоме майно, то таке інвестування розглядаємо окремо від інвестування в цінні папери.

І.О. Бланк під реальними інвестиціями розуміє вкладання капіталу у виробництво основних засобів, в інноваційні матеріальні активи (інноваційні інвестиції), в приріст запасів товаро-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємства та покращення умов праці [3, с. 24].

На думку А.А. Пересади, реальні інвестиції – це вкладення (внески) у виробничі (засоби) фонди (основні і обігові). Переважно це вкладення у матеріальні активи: будівлі, обладнання, споруди і інші товарно-матеріальні цінності, а також не матеріальні активи (патенти, ліцензії, ноу-хау, технічна, науково-практична, інструктивна, технологічна, проектно-кошторисна і інша документація) [4, с. 12].

М.І. Савлук, А.М. Мороз під реальними інвестиціями також розуміють вкладення коштів у реальні активи – як матеріальні, так і нематеріальні (іноді вкладення коштів у нематеріальні активи, пов'язані з науково-технічним прогресом, характеризуються як інноваційні інвестиції, або інновації) [5, с. 248]. Такої ж думки дотримується В.Г. Федоренко, який вважає, що реальні інвестиції – це вкладення коштів (майна) у реальні активи – матеріальні і нематеріальні [6, с. 11]. Т.В. Майорова визначає реальні інвестиції як економічні ресурси, які спрямовують на збільшення реального капіталу суспільства, тобто на розширення або модернізацію виробничого процесу [7, с. 93].

О.М. Петрук виділяє такі основні форми реальних інвестицій [8, с. 246]: нове будівництво; реконструкція; технічне переозброєння. До нового будівництва належать зведення підприємств, споруд на нових будівничих майданчиках згідно із затвердженими проектами. Розширення діючих підприємств передбачає витрати на будівництво за новим проектом другої та наступних черг реалізації цього підприємства, а також на будівництво та розширення діючих основних цехів, допоміжного та обслуговуючого виробництва і комунікацій на території певного підприємства або прилеглих до неї майданчиків.

Під реконструкцією діючого підприємства розуміємо здійснюване за єдиним проектом повне або часткове переобладнання виробництва без будівництва нових та розширення діючих цехів основного виробничого призначення. Реконструкція може супроводжуватися будівництвом нових і розширенням діючих об'єктів допоміжного та обслуговуючого призначення, заміною морально застарілого та фізично зношеного обладнання, механізацією та автоматизацією виробництва, усуненням диспропорцій у технологічних ланках і допоміжних службах. Крім цього, до реконструкції діючого підприємства, належить будівництво нових цехів та об'єктів тієї ж потужності або потужності, яка відповідає обсягу випуску кінцевої продукції підприємства, замість ліквідованих цехів та об'єктів того ж призначення, подальша експлуатація яких визнана недоцільною.

Технічне переозброєння діючого підприємства охоплює виконання відповідно до плану технічного розвитку підприємства комплексу заходів з

підвищення технічного рівня окремих ділянок виробництва, агрегати установок шляхом впровадження нової техніки та технології, механізації та автоматизації виробництва, модернізації і заміни застарілого і фізично зношеного обладнання нове, більш продуктивне, а також інші організаційні та технічні заходи, що покращують показники роботи підприємства.

Така форма інвестування, як придбання інших підприємств здійснюється тільки великими підприємствами, оскільки це вимагає великих обсягів інвестування коштів. Ця форма інвестицій призводить до зростання сукупної вартості активів обох підприємств і дає їм певні переваги перед конкурентами за рахунок взаємного доповнення технологій та номенклатури продукції, що виготовляють, за рахунок появи можливостей зниження рівня затрат шляхом економії на великих оптових закупівлях сировини та матеріалів за рахунок спільного використання мережі збуту тощо. Останнім часом в економічній літературі визначили нові форми інвестицій, які входять до складу реальних інвестицій – інноваційні інвестиції та інтелектуальні інвестиції.

Інноваційні інвестиції – це вкладання в нововведення [4, с. 13]. Поняття "інновація" походить від англійського "innovation" – нове науково-технічне досягнення, нововведення як результат впровадження новизни. Взагалі, при стабільній економіці всі інвестиції повинні бути водночас інноваціями. Основними формами інноваційних інвестицій є вкладання коштів у придбання ліцензій, патентів, "ноу-хау", програмних продуктів; фінансування наукових розробок, науково-технічних програм; підготовку спеціалістів підприємства [1, с. 50]. За умов кризи можливі інвестиції на підтримку діючих технічно відсталих виробничих фондів.

Інтелектуальні інвестиції – це вкладання в об'єкти інтелектуальної власності, що впливають з авторського права, винахідницького і патентного права, права на промислові зразки і корисні моделі [4, с. 13]. Інноваційна форма здебільшого складається з інтелектуальних інвестицій.

Реальні інвестиції поділяються також на: інвестиції у "зовнішні умови", тобто в найбільш вигідні вкладання вільних коштів у сторонні виробничі та інші структури; та інвестиції у власну діяльність, тобто найбільш вигідне вкладання капіталу в підвищення конкурентного статусу банку як за рахунок внутрішніх, так і за рахунок зовнішніх джерел фінансування. Оскільки останній тип визначається як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, то інвестиційна діяльність повинна бути спрямована з одного боку, на посилення позитивного впливу зовнішніх умов на діяльність банку, з іншого боку – на вдосконалення господарського потенціалу власної установи. Інвестиції у "зовнішні умови" здійснюються, зазвичай, у вигляді участі на паях суб'єкта у спільних проектах [9, с. 94].

Інвестиції внутрішнього характеру мають за мету розвивати стратегічний потенціал за рахунок приросту тих чи інших ресурсів (технічних, технологічних, інтелектуальних тощо) та утворювати необхідні товарно-матеріальні запаси. Сфера реального інвестування охоплює широкий набір досить складних і неоднорідних інвестиційних рішень. У світовій практиці прийнято класифікацію найбільш поширених інвестиційних рішень у галузі реального інвестування, яка виділяє певні класи інвестицій, а саме:

- обов'язкові інвестиції – це інвестиційні рішення. Які необхідні для того, щоб фірма могла продовжувати свою діяльність;
- інвестиційні рішення спрямовані на зниження витрат, що викликано необхідністю виживання у конкурентній боротьбі;
- інвестиційні рішення, спрямовані на розширення і оновлення фірми.

Реальні інвестиції – це безпосереднє вкладання коштів у виробничі активи підприємства (речовий капітал). Вони пов'язані з розвитком виробництва (збільшенням обсягу реалізації продукції, товарів, послуг) з метою отримання прибутку при нормальному ризику. Результатом освоєння таких інвестицій є збільшення обсягів основних фондів, матеріальних оборотних активів або прав на їх використання.

Структура активів банку значною мірою є по-своєму економічною ситуацією в країні, репутацією банку, стратегією, яку він намагається реалізувати на ринку, та специфікацію менеджменту. Основні засоби та інші активи – група активів, що становить незначну за обсягом, але важливу групу активів банку. Вони є необхідними передумовами для ведення банківської діяльності. Необхідними і важливими для успішної діяльності банку є інші матеріальні та нематеріальні активи: ліцензії, системи обробки, збереження та захисту інформації, системи автоматизації бухгалтерського обліку тощо.

Фінансові інвестиції банку можна розглядати як вкладення коштів у різні види фондових інструментів та капітал у формі дохідних грошових інструментів (депозитів, кредитів тощо), а також як вкладення у статутні фонди підприємств [1, с. 293-294].

За І.О. Бланком фінансові інвестиції характеризують вкладання капіталу в різноманітні фінансові інструменти інвестування, здебільшого в цінні папери, з метою отримання доходу [3, с. 24]. М.І. Савлук, А.М. Мороз розглядають фінансові інвестиції як вкладення коштів у різноманітні фінансові інструменти (активи), серед яких найбільшу частку становлять вкладення коштів у цінні папери [5, с. 248]. Такого ж твердження дотримуються Т.В. Майорова, О.М. Петрук, А.А. Пересада та інші. Відповідно до Положення (стандарту) Бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти" під фінансовими інструментами розуміють контракти, які одночасно приводять до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання в іншого [10].

П(С)БО №2 "Баланс" має таке визначення: "фінансові інвестиції" – активи, які утримує підприємство з метою збільшення прибутку, (відсотків, дивідендів), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора [11].

Довгострокові фінансові інвестиції – фінансові інвестиції на період більше 1 року, а також усі інвестиції. Які не можуть бути вільно реалізовані і будь-який момент. У статті виділено фінансові інвестиції, які обліковуються згідно з участю їх у капіталі та в інших фінансових інвестиціях (П(С)БО) "фінансові інвестиції") класифікує їх так, як це наведено на рис. 1.

В умовах ринкової економіки з фінансових інвестицій найбільш поширеним є придбання цінних паперів. Відповідно до Закону України "Про цінні папери і фондовий ринок" [11] загальний балансовий портфель цінних

паперів банку може охоплювати цінні папери, що емітовані резидентами та нерезидентами України і допущені до обігу на фондовому ринку України. До них належать:

- акції дочірніх та асоційованих компаній;
- частки участі в господарських товариствах, що оформлені цінними паперами (крім акціонерних товариств);
- привілейовані акції акціонерних товариств закритого та відкритого типів;
- прості акції акціонерних товариств закритого та відкритого типів;
- облігації дочірніх і асоційованих компаній;
- облігації підприємств (суб'єктів господарської діяльності);
- ощадні сертифікати;
- облігації внутрішньої державної позики;
- цінні папери, що рефінансуються НБУ;
- векселі суб'єктів підприємницької діяльності;
- власні прості й привілейовані акції.

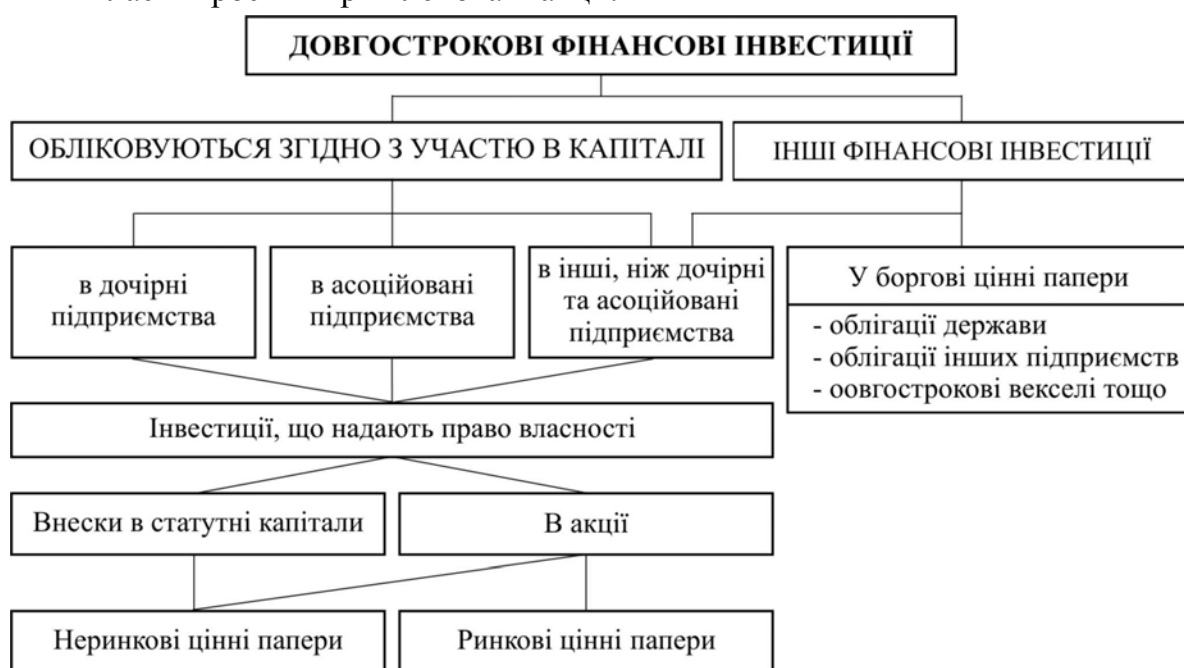

Рис. 1. Структура довгострокових фінансових інвестицій

Водночас, враховуючи, що інвестиції – це вкладання ресурсів банку у різноманітні цінні папери з метою одержання доходу від утримання їх у своєму портфелі впродовж визначеного терміну або від продажу придбаних цінних паперів за більш високою вартістю [11] в інвестиційному портфелі банків, виділяють:

- цінні папери банків на інвестиції;
- цінні папери банків на продаж;
- портфель вкладень у дочірні компанії;
- портфель пайової участі (вкладень в асоційовані компанії).

Віднесення цінних паперів до певного портфеля визначається за такими критеріями:

- намірами банку щодо групи цінних паперів, які свідчать про початкове бажання банку на час їх придбання стосовно подальшого їх використання;
- спроможності банку дотримуватися свого початкового наміру, що передбачає наявність у банку реальної можливості виконувати свій намір.

Основним видом банківських фінансових інвестицій є придбання акцій з метою одержання щорічного дивідендного доходу. За характером розпорядження вирізняють два види акцій – іменні та на пред'явника, а за розміром одержуваного доходу – звичайні та привілейовані. На відміну від іменних акцій на пред'явника вільно купують і продають. По звичайних акціях виплачують дивіденди, розмір яких залежить від величини одержуваного у тому або іншому році підприємством (акціонерним товариством) прибутку, а за привілейованими – фіксований розмір (відсоток) незалежно від фактичної величини прибутку. Більш детальну класифікацію акцій досить повно на сьогодні розкрито в економічній літературі, тому ми на ній не зупиняємося.

Іншим видом банківських цінних паперів є облігації – цінні папери, які відображають відносини позики, зазвичай, з твердою фіксованою відсотковою ставкою і зобов'язанням у визначений строк (у майбутньому) повернути борг. Облігації можуть бути іменними і на пред'явника; залежно від емітента вони поділяються на облігації внутрішніх державних позик та облігації підприємств.

Державні облігації є джерелом покриття дефіциту державного бюджету, вони можуть бути відсотковими та безвідсотковими (цільовими). Відсоткові облігації передбачають виплату доходу або шляхом оплати купонів, або при погашенні позик шляхом нарахування відсотків до номіналу без щорічних виплат. Дохід за облігаціями може сплачуватися також у формі виграшів, що розігруються у спеціальних тиражах.

Цільові облігації не передбачають виплати доходу, їх власнику надається право придбання відповідних товарів чи послуг, під які випущені позики. Облігації підприємств можуть випускатися на суму не більше як 25 % від розміру його статутного фонду і лише після повної оплати всіх випущених акцій. Дохід за ними виплачують щорічно у вигляді фіксованого відсотка від номінальної вартості облігації.

Одним із поширених у банківській практиці цінних паперів є казначейські зобов'язання – грошові документи на пред'явника, що засвідчують внесення їхніми власниками грошових коштів до бюджету і дають право на отримання фіксованого доходу протягом усього строку володіння ними. Вони бувають короткостроковими (до 1 року); середньостроковими (від 1 до 5 років); довгостроковими (понад 5 років) [12].

Ощадний сертифікат – письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів, яке засвідчує право вкладника на одержання після закінчення встановленого строку депозиту і відсотків по ньому. Ощадні сертифікати видаються строкові (під певний договірний відсоток на визначений строк) або до запитання, іменні – на пред'явника. Іменні сертифікати обігу не підлягають, а їх продаж (відчуження) іншим особам є недійсним. Інвестиційний сертифікат – це цінний папір, який випускає компанія з управління активами пайового інвестиційного фонду та засвідчує право власності інвестора на частку в пайовому інвестиційному фонді [12]. Таким чином, емітентом інвестиційних сертифікатів пайового інвестиційного фонду виступає компанія з управління активами цього фонду.

У економічній літературі фінансові інвестиції зазвичай поділяють на прямі та портфельні. Згідно з Законом України "Про оподаткування прибутку підприємств", пряма інвестиція – це господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна у статутний капітал (фонд) юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою [13]. До прямих інвестицій можна зачислити і безпосереднє внесення будь-яких цінностей на підставі угоди інвестицій. До прямих належать такі інвестиції, які формують більше 10-25 % капіталу підприємства та дають право на участь в управлінні ним.

Портфельні інвестиції – це господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за грошові кошти на фондовому (біржовому) ринку. Основною рисою портфельних інвестицій є те, що інвестор не має права на участь в управлінні підприємством, такі інвестиції передбачають лише одержання інвестором дивідендів на акції підприємства або інші цінні папери [7, с. 12]. Так, М.Р. Ковбасюк [14, с. 137] класифікує прямі банківські інвестиції таким чином:

- інвестиції у власну діяльність. Це – насамперед інвестиції у власні основні фонди та інші вкладення, які збільшують вартість власних активів банків;
- інвестиції в інші види діяльності. Ці інвестиції здійснюються:
- за рахунок коштів банку. Вони спрямовуються на створення підприємств чи участь у їх діяльності (крім купівлі акцій), які, передусім, є елементами інфраструктури банківської діяльності;
- за рахунок кредитних ресурсів. Кредитування клієнтів банку на інвестиційні потреби здійснюється як за рахунок кредитних ресурсів, залучених власними силами банку, так і за рахунок обслуговування цільових кредитних ресурсів на інвестиційні цілі зовнішнього походження.

Згідно з Законом України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р., банки мають право здійснювати прямі інвестиції без письмового дозволу Національного банку України у разі, коли:

- інвестиція в будь-яку юридичну особу становить не більше 5 % регулятивного капіталу (регулятивний капітал (власні кошти) – це капітал, що складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами Національного Банку України) банку;
- юридична особа, в яку здійснюється інвестиція, веде виняткову діяльність з надання фінансових послуг;
- регулятивний капітал банку повністю відповідає вимогам для інвестицій, встановлених нормативно-правовими актами Національного Банку України.

Банку забороняється інвестувати кошти в підприємство, установу, статутом яких передбачена повна відповідальність його власників. Пряма чи опосередкована участь банку у капіталі будь-якого підприємства, установи не повинна перевищувати 15 %, капіталу банку. Сукупні інвестиції банку не повинні перевищувати 60 % розміру капіталу банку.

За ознакою мети інвестування фінансові інвестиції поділяють на стратегічні (коли інвестор вкладає капітал у контрольний пакет акцій з метою здійснення стратегічного управління чи поглинання компанії-емітента) та

портфельні (коли інвестор має на меті лише приріст суми вкладеного капіталу або отримання поточного доходу [1, с. 63]. Зокрема, І.О. Бланк зазначає, що у випадку, коли інвестор має за мету лише приріст суми вкладеного капіталу або отримання поточного доходу, то він здійснює портфельні інвестиції [3, с. 17-19]. Т.В. Майорова надає таку класифікацію фінансових інструментів [7, с. 49]:

- фінансові активи, які охоплюють: грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти; дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу; фінансові інвестиції, що утримуються до погашення; фінансові активи, призначені для перепродажу; інші фінансові активи;
- фінансові зобов'язання – охоплюють і фінансові зобов'язання, призначені для перепродажу та інші фінансові зобов'язання;
- інструменти власного капіталу – це прості акції, частки та інші види власного капіталу;
- похідні фінансові інструменти – ф'ючерсні контракти, форвардні контракти та інші похідні цінні папери.

Слід зауважити, що термін прямі інвестиції ще трапляється при поділі інвестицій за характером участі в інвестуванні. За цією ознакою виділяють прямі і непрямі інвестиції. Зазвичай прямі інвестиції здійснюються шляхом безпосереднього вкладання коштів у статутні фонди інших підприємств. Пряме інвестування здійснюють здебільшого підготовлені інвестори, що мають досить точну інформацію про об'єкт інвестування і добре ознайомлені з механізмом інвестування.

Непрямі інвестиції здебільшого інвестуванням, що опосередковується іншими особами (інвестиційними або іншими фінансовими посередниками). У цьому випадку інвестори одержують цінні папери, що випускають інвестиційні або інші фінансові посередники (наприклад, інвестиційні сертифікати інвестиційних фондів і інвестиційних компаній). Зібрані в такий спосіб інвестиційні кошти ці посередники розміщують на свій розсуд – вибирають найефективніші об'єкти інвестування, беруть участь, у керуванні ними, а отримані прибутки розподіляють потім серед своїх клієнтів [3, с. 24; 5, с. 248-249]. Важливим критерієм поділу банківських інвестицій є період інвестування. За цією ознакою одні автори пропонують поділяти інвестиції на два види (короткострокові й довгострокові) [3, 5, 7], інші – на три (короткострокові, середньострокові та довгострокові) [4, 6].

Короткострокові інвестиції передбачають вкладення капіталу на період не більше до одного року (наприклад, короткострокові депозитні внески, купівля короткострокових ощадних сертифікатів тощо); середньострокові – на період від одного до трьох років (наприклад, облігації підприємств, депозитні вклади з відповідним строком функціонування або реальні інвестиції у швидкоокупні проекти), а під довгостроковими інвестиціями, при поділі їх лише на довгострокові та короткострокові, розуміють вкладення капіталу на період до понад одного року.

Цей критерій застосовують в обліковій практиці. Для цілей практичного використання класифікація за цією ознакою потребує подальшої деталізації. Так, інвестиційні компанії довгострокові інвестиції диференціюють у

такий спосіб: а) до 2 років; б) від 2 до 3 років; в) від 3 до 5 років; г) понад 5 років [5, с. 249]. При класифікації інвестицій шляхом поділу їх ще й на середньострокові, довгостроковими ж вважаються інвестиції з періодом інвестування до понад трьох років (довгострокові облігації, казначейські білети та реальні інвестиції у проекти з відповідним строком функціонування).

Для характеристики банківських інвестицій доречною є класифікація інвестицій за такими ознаками як рівень доходності і рівень інвестиційного ризику, які пропонує І.О. Бланк. Відповідно до першої ознаки він поділяє інвестиції на такі види [3, с. 26]:

- високодохідні інвестиції, які характеризують вкладання капіталу в інвестиційні проекти або фінансові інструменти, очікуваний рівень чистого інвестиційного прибутку за якими набагато перевищує середню норму цього прибутку на інвестиційному ринку;
- середньодохідні інвестиції – очікуваний рівень чистого інвестиційного прибутку за інвестиційним проектом і фінансовими інструментами цієї групи, приблизно відповідають середній нормі інвестиційного прибутку на інвестиційному ринку;
- низькодохідні інвестиції. За цією групою об'єктів інвестування очікуваний рівень чистого інвестиційного прибутку зазвичай є значно нижчим, ніж середня норма цього прибутку;
- недохідні інвестиції – це група об'єктів інвестування, вибір і реалізацію яких інвестор не пов'язує з отриманням прибутку. Такі інвестиції є, зазвичай, цілими досягненнями соціального, екологічного й інших видів внутрішньоекономічного ефекту.

За рівнем інвестиційного ризику І.О. Бланк виділяє такі види інвестицій [3, с. 26]:

- безризикові інвестиції, які характеризують вкладання коштів у такі об'єкти інвестування, за якими відсутній реальний ризик втрати капіталу чи очікуваного доходу і практично гарантовано отримання реальної суми чистого інвестиційного прибутку;
- низькоризикові інвестиції, які характеризують вкладання коштів у такі об'єкти інвестування, ризик за якими значно нижчий, ніж середній;
- середньоризикові інвестиції – це інвестиції, рівень ризику за якими приблизно відповідає середньому на ринку;
- високоризикові інвестиції, рівень ризику за якими зазвичай набагато перевищує середній;
- спекулятивні інвестиції, які характеризуються вкладанням капіталу в найбільш ризикові проекти чи інструменти інвестування, за якими очікується найвищий рівень інвестиційного доходу.

Висновки. Отже, класифікацію банківських інвестицій визначають різними підходами та класифікаційними ознаками, а при необхідності вона може бути поглиблена залежно від підприємницької або дослідницької мети.

Література

1. **Вовчак О.Д.** Банківська інвестиційна діяльність в Україні. – Львів: Вид-во Львівської КА, 2005. – 544 с.
2. **Васюренко О.В.** Банківський менеджмент: Посібник. – К.: Вид. центр "Академія", 2001. – 320 с.
3. **Бланк И.А.** Основы инвестиционного менеджмента. – К.: Эльга. – Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
4. **Пересада А.А.** Управління інвестиційним процесом. – К.: Лібра, 2002. – 472 с.

5. Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. та ін. Банківські операції: Підручник. – 2-ге вид., випр. і доп./ За ред. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с.
6. Федоренко В.Г. Інвестознавство: Підручник. – 2-ге вид., переробл. – К.: МАУП, 2002. – 408 с.
7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. пос. – К.: ЦУЛ, 2003. – 376 с.
8. Петрук О.М. Банківська справа: Навч. пос./ За ред. д-р екон. наук, проф. Ф.Ф. Бутинця. – К.: Кондор, 2004. – 461 с.
9. Пересада А.А., Майорова Т.В. Управління банківськими інвестиціями: Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 388 с.
10. Наказ Міністерства Фінансів України від 30 листопада 2001 р. № 559 "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 "Фінансові інструменти".
11. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: www.bank.gov.ua.
12. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: www.economy.in.ua
13. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22 травня 1997 р.
14. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств. – К.: Вид. дім "Скарби", 2001. – 336 с.

УДК 331.225.3

Доц. Н.І. Румарська, канд. екон. наук;
студ. Р.С. Яцюк – НУ "Львівська політехніка"

ЕВОЛЮЦІЯ НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ

Розглянуто виникнення та розвиток непрямих податків. Подано етапи розвитку податку на додану вартість та його законодавча база. Проаналізовано негативні та позитивні сторони податку на додану вартість.

Ключові слова: податок, непрямі податки, податок на додану вартість, ставка.

Assoc. prof. N.I. Rumars'ka; stud. R.S. Yatsuk – NU "L'vivs'ka Politekhnik"

Evolution of the indirect tax

The article tells about the rise and development of the indirect tax. The stages of value-added tax development and its legislative basis were discussed. Negative and positive sides of value-added tax were analyzed.

Keywords: tax, indirect tax, value-added, rate.

Податки існують у людському суспільстві майже тисячу років, але для людини немає більш гнітючої процедури, ніж сплата їх. Високі податки – це завжди неминучі злидні, занепад господарства, шлях до катастрофи і людської трагедії. Там, де високі податки, не може бути й мови про свободу і людську гідність, творчу працю і забезпечене майбутнє. Непосильні податки були причиною багатьох соціальних конфліктів, кровопролитних воєн, занепаду цілих цивілізацій. Водночас запровадження податків мало надзвичайно важливе прогресивне значення для розвитку людського суспільства. Їх порівнюють із винаходом колеса або парової машини. Податки є, по суті, головним засобом формування бюджету держави. Це джерело, що забезпечує існування бюджетної сфери суспільства, цілої армії наших громадян – лікарів, вчителів, науковців, діячів культури і мистецтва, пенсіонерів, малозабезпечених, а також студентів. Повнота сплати податків визначає долю не тільки цих людей, а й усієї економіки. Бо чим більшу стипендію отримує студент, тим більше грошей повернеться туди, звідки прийшли податки, тобто в економіку. Існує кілька десятків різних податків і зборів. Основними видами подат-